

Keywords: government control of economy, structural changes, in an economy, structural proportions, indicators of the state of national economy, investment activity.

УДК 336.717 *Доц. Л.Г. Кльоба, канд. екон. наук; магістрант О.І. Ярошик;
магістрант О.С. Ярошик – НУ "Львівська політехніка"*

ВПЛИВ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА ФІНАНСОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКУ

Обґрунтовано взаємозв'язок показників податкового навантаження та ефективності діяльності банку. Виокремлено основні функції оподаткування банків та подано рекомендації щодо його вдосконалення.

Ключові слова: податковий менеджмент, податкове планування, податковий аналіз, податкове навантаження, об'єкт оподаткування, податковий агент.

Постановка проблеми: На сьогодні податковий аспект присутній в будь-якому сегменті управління фінансами банку, впливає на всі ключові фінансові рішення. Тому система податкового регулювання є невід'ємною частиною системи регулювання банківської діяльності, враховуючи його цілі та завдання.

Актуальність питань оподаткування банків не викликає сумніву і зумовлена такими обставинами. По-перше, розвиток в Україні ринкових відносин зумовлює необхідність вдосконалення практичних підходів до обчислення і сплати різних видів податків комерційними банками. Адекватна ринковим відносинам податкова політика припускає застосування податків як найважливіших методів регулювання економічної активності суб'єктів господарювання. По-друге, в умовах становлення ринкових відносин податки є найважливішим методом мобілізації фінансових ресурсів, необхідних для вирішення основних проблем соціальної політики держави, забезпечення соціальних гарантій, розвитку науки, освіти, охорони здоров'я. По-третє, прийняття Податкового кодексу і введення оподаткування депозитів істотно впливають на створення і перерозподіл банківських ресурсів. Таким чином, податкове регулювання банків впливає не лише на банківську систему, а і на розвиток економіки загалом.

Аналіз останніх досліджень і матеріалів: Проблему податкового регулювання банківської діяльності економісти досліджують від часу виникнення банківської системи. Значний внесок у розробку теорії податкового регулювання доходів банків здійснили: І.В. Сало, О.Г. Сербина, Н.Г. Євченко, Л.І. Шевчук, В.В. Москалюк, С.М. Попова, Н.В. Петровська та інших [1-6].

Високо оцінюючи внесок зазначених науковців у проблематику, що досліджується, необхідно зауважити, що більшість авторів передусім приділяють увагу питанням організації податкового планування, управління податковими платежами на підприємствах, але при цьому не приділяли достатньо уваги проблемам дослідження оподаткування окремих видів банківських операцій та їх впливу на банківську систему загалом.

Окрім цього, недосконалість нормативно-законодавчої бази призводить до ненавмисного ухилення від оподаткування та подвійного оподатку-

вання деяких банківських операцій. Все це зумовило вибір теми статті, обґрунтування її мети та завдань.

Метою дослідження є поглиблення наукової оцінки можливостей впливу на банківський сектор через податковий механізм, обґрунтування місця і ролі оподаткування у системі факторів банківської діяльності, які будуть сприяти стимулюванню спрямування банківського капіталу у вітчизняне виробництво.

Виклад основного матеріалу. Комерційний банк – це підприємницька структура, метою якої є отримання прибутку. Прибуток банку залежить від багатьох чинників, серед яких виділимо екстенсивні (розширення бізнесу, збільшення обсягів залучених коштів, наданих кредитів) та інтенсивні (скорочення витрат, збільшення продуктивності праці, зменшення кількості працівників). Податки та ін. обов'язкові платежі належать до категорії витрат. Однак менші податки не завжди означають більший прибуток. Не виключено, що зменшення обсягу сплати одних податків призведе до збільшення обсягу сплати інших податків, а також до фінансових санкцій зі сторони контролюючих органів.

Державне регулювання зачіпає тією чи іншою мірою економічні інтереси всіх суб'єктів різних сегментів ринку. Одним із важливих сегментів ринку є ринок грошових і позичкових капіталів, який базується переважно на банківській системі. Банки є дієвим інструментом держави у реалізації її економічної політики. Водночас банки, як елемент ринкової інфраструктури, забезпечують розвиток економіки на мікрорівні. Окрім цього, грошово-банківська система є не тільки об'єктом державного податкового регулювання, а й джерелом доходів державного бюджету [5].

Зростання надходжень у державний бюджет багато в чому залежить від дієвого податкового адміністрування. У теорії та практиці оподаткування до цих пір немає єдиного підходу до визначення та утримання податкового адміністрування, відносно комерційних банків. Разом з тим, вдосконалення методики податкового адміністрування буде сприяти і підвищенню ефективності роботи кредитних організацій. Необхідність поглиблення теоретичних досліджень і практичних розробок щодо підвищення ефективності податкових важелів впливу на діяльність комерційних банків визначила вибір теми дослідження.

Аналіз збільшення частки банківської системи у формуванні доходної частини державного бюджету, причин наукової нерозробленості питань податкового регулювання банківництва в Україні дав змогу виявити таке:

- по-перше, банківська інформація і статистики є недостатніми для глибокого аналізу оподаткування банків та його ефективності;
- по-друге, серед методів державного регулювання банків пріоритетним було і залишається грошово-кредитне регулювання, а не податкове. Адже банки – це фабрики з виробництва кредитів;
- по-третє, регулювання банківської діяльності повинно здійснюватися в рамках самої банківської системи за активної участі НБУ, але в його руках немає традиційних податкових методів впливу.

Водночас, зниження доходності та стійкості банківської системи, певне погіршення фінансового стану банків, зменшення банківських податкових

надходжень до державного бюджету підвищують запитуваність на дослідження податкових методів регулювання банківської діяльності. Тому нині держава перед податковими органами ставить завдання забезпечити сприятливі макроекономічні умови для функціонування кредитно-банківської системи і перетворення її в активний фінансовий інструмент інвестиційного процесу, що безпосередньо впливає на інвестиційний клімат держави [1].

Саме тому комерційні банки, як платники податків, потребують особливої уваги з боку податкового адміністрування. До банківської діяльності належить комплекс із трьох основних операцій:

- 1) прийняття грошових вкладів від клієнтів;
- 2) надання клієнтам позичок і створення нових платіжних засобів;
- 3) здійснення розрахунків між клієнтами.

Зазначені операції є базовими й утворюють первинну сферу банківської діяльності. Спираючись на поняття "базова операція", банки можна класифікувати на:

- а) універсальні, що виконують усі базові операції на грошовому ринку та будь-які інші;
- б) спеціалізовані, що виконують лише частину базових операцій на грошовому ринку.

Відповідно, комерційні банки мають право здійснювати три групи угод:

- 1) банківські операції, які становлять безпосередній предмет діяльності;
- 2) угоди, які мають допоміжне значення та слугують для забезпечення організаційних і матеріальних передумов роботи банку (придбання паперу, оренда приміщень тощо);
- 3) низка інших небанківських угод, не заборонених законодавством, але не включених у другу групу (наприклад, заснування інших підприємств та організацій).

У сучасній теорії банківської справи при характеристиці банківських угод, зазвичай, застосовується поділ банківських операцій на три групи: активні, пасивні та комісійні [1]. Кожен податок, збір та обов'язковий платіж має самостійний об'єкт оподаткування, який визначається чинним податковим законодавством.

Банківська система України складається з двох рівнів: перший представлений Національним банком, другий – комерційними банками. В Україні всі комерційні банки, незалежно від форми власності, величини капіталу та спеціалізації, виконують операції з залученням тимчасово вільних грошових коштів у депозити (депозитні операції); операції, пов'язані з розрахунково-касовим обслуговуванням клієнтів (розрахункові та касові операції) та операції з кредитного обслуговування клієнтів (кредитні операції) [1].

Дослідження проблеми оподаткування банківських операцій охоплює аналіз діючої практики оподаткування банків, а також вивчення впливу податків на їх роботу. Актуальність цих питань спричинена недостатньою науковою розробленістю податкового аспекту регулювання діяльності банків, що зумовило суперечливість думок, оцінок та пропозицій, висловлюваних щодо діючої системи податкових правовідносин держави з банківським сектором.

Специфіка податкової правосуб'єктності банків дає змогу їм одночасно виступати в ролі кожного з чотирьох видів суб'єктів податкових правовідносин, до яких потрібно віднести державні органи та недержавні організації, наділені владними повноваженнями у сфері податкових правовідносин, платників податків, податкових агентів та осіб, що сприяють сплаті податків і зборів (обов'язкових платежів). Щодо ролі банківських установ у податкових відносинах, зазначимо, що з одного боку банк є платником податків, а з іншого – податковим агентом.

Серед особливостей механізму оподаткування банківських операцій можна виділити те, що окремі операції звільняються від сплати податку на додану вартість. Для банків законодавство передбачає додаткові пільги зі сплати податку з прибутку підприємств, що пов'язано з їх обов'язком формувати страхові резерви. Встановлено, що в економічній літературі розглядаються та обґрунтовуються два основні підходи щодо оцінки рівня оподаткування банків. За першим підходом, рівень оподаткування банків є недостатній і тому податкове навантаження необхідно посилити. При цьому виділяють такі головні аргументи:

- банківська діяльність є посередницькою і тому належить до невиробничої діяльності. Ця діяльність пов'язана не з виробництвом і первинним розподілом, а тільки з перерозподілом національного доходу;
- відносно висока (до якої належать банківські установи) швидкість обігу капіталу, що дає змогу за класичною політекономічною теорією за однакової у сфері виробництва величини капіталу отримувати вищий прибуток. Своєю чергою, вищий прибуток у сфері обігу визначає тут і вищу норму прибутку, ніж у сфері матеріального виробництва. Відносно вищий рівень норми прибутку у сфері обігу і банківській сфері зокрема, зумовлений низькими показниками вартості основного капіталу, порівняно з промислово-виробничою сферою. Окрім цього, ринок посередницьких, зокрема банківських послуг, у перехідних до ринку економіках є ненасиченим, що природно підвищує попит і ціну на них.

Ще одним аргументом підвищення податкового навантаження на банки є приховування прибутків та уникнення оподаткування за допомогою різних схем та методів. Ця обставина поставила перед податковою наукою і практикою завдання розробити ефективні методи протидії махінаціям. Увагу дослідників привернув банківський прибуток як база оподаткування. У ході його аналізу вчені дійшли висновку, що оскільки прибуток шляхом певних маніпуляцій можна відносно легко приховати (мінімізувати), то його необхідно замінити чистими активами банку [4].

За другим підходом, обґрунтовують необхідність зниження податкового навантаження банківського сектору з метою більшого залучення ресурсів банків у реальну економіку. Високі податки на прибуток банків послаблюють їх, посилюють нестабільність банківської системи. За цих наслідків неприпустимо встановлювати для банків більші податкові ставки на прибуток, ніж для підприємств інших галузей та видів діяльності. Окрім цього, високий податковий тиск на банки негативно впливає на величину відсоткових ставок за кредит.

Дуже часто вища ставка оподаткування прибутків банків збільшує, особливо у короткотерміновому періоді часу, ставку позичкового відсотка.

Потрібно враховувати ще й те, що податки впливають не тільки на попит на кредит, але й на пропозицію позичкового капіталу. Адже важкий податковий прес негативно впливає на обсяги кредитних ресурсів банків. Все це у підсумку істотно знижує роль та значення позичкового капіталу та й самих банків у процесах розширеного відтворення економіки як на макро-, так і на мікрорівнях. Щоб активізувати інвестиційну, кредитну та депозитну діяльність банків у відтворювальних процесах економічної системи держави, потрібно запроваджувати податкові стимули. Згідно з новим Податковим кодексом, введено оподаткування банківських депозитів, тобто фізичні особи, які отримують відсотки за депозитами, зобов'язані сплачувати 5 % від суми нарахованих відсотків.

Оподаткування – це зовнішній чинник впливу на банківську діяльність. Водночас, зовнішні чинники доцільно поділити на прямі та непрямі. Прямі чинники безпосередньо впливають на напрямки, обсяги та інструменти банківської діяльності і спрямовані передусім або виключно на банки. Непрямі чинники прямо не пов'язані з банківською діяльністю і спрямовані насамперед на інші види діяльності (промислове виробництво, видобуток корисних копалин, освіта, наука, страхування тощо), що має вплив на інструменти та напрямки діяльності банків.

Непрямі чинники – це опосередковані дії на банківську діяльність. В умовах децентралізованого управління економікою значення і масштаби непрямих механізмів впливу на банківську діяльність зростають. Попри це, наслідки непрямих чинників і методів регулювання банківської діяльності значно складніше прогнозувати, а "прояв результативності непрямих регулювань характеризується, на відміну від прямого механізму регулювання, часовим лагом" [4].

До непрямих чинників банківської діяльності належить оподаткування юридичних і фізичних осіб, які є клієнтами банків. Наприклад, розміщення у банках грошових засобів на депозитних рахунках потребує від юридичних осіб оформлення відповідних документів у податкових органах. Однак клієнтам банків це було не зовсім вигідно і зручно і тому вони розміщували свої кошти в інших фінансових інструментах, наприклад у векселях.

Висновки. За допомогою податків можна істотно впливати на діяльність банків. Однак нині головним завданням податкового впливу на діяльність вітчизняних комерційних банків є переорієнтація вкладень банків у реальний сектор економіки, а не у спекулятивні інструменти банківської діяльності (міжбанківське кредитування, ринок цінних паперів, валютні цінності).

Література

1. Сало І.В. Оподаткування банків : навч. посібн. / І.В. Сало, І.І. Д'яконова, Н.Г. Євченко. – Суми : Вид-во "Університетська книга", 2010. – 208 с.
2. Данілов О.Д. Оподаткування фінансових установ : навч. посібн. / О.Д. Данілов, В.П. Ходаківська, Л.А. Ключко, Б.М. Горбанський. – Ірпінь : Вид-во АДПСУ, 2002. – 268 с.
3. Євченко Н.Г. Методичні підходи до визначення граничного рівня податкового навантаження банку / Н.Г. Євченко, І.В. Белова // Вісник Української академії банківської справи : наук.-практ. журнал. – 2009. – № 2 (27). – С. 60-65.

4. Євченко Н.Г. Методичні підходи до формування моделі податкового менеджменту в банку / Н. Г. Євченко // Економічний простір : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : Вид-во ПДАБА, 2008. – № 19. – С. 132–140.

5. Сербина О.Г. Вплив оподаткування на дохідність і напрями розвитку банківської діяльності / О.Г. Сербина // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.4. – С. 262-268.

6. Клюско Л.А. Удосконалення механізму оподаткування комерційних банків податком на прибуток / Л.А. Клюско // Науковий вісник Національної академії державної податкової служби України. – Сер.: Економіка, право. – 2002. – № 4 (18). – С. 232-234.

Кльоба Л.Г., Ярошик О.И., Ярошик О.С. Влияние налогового регулирования на финансовую деятельность банка

Обоснована взаємозв'язок показателів податкової навантаженості та ефективності діяльності банку. Виділені основні функції податкового оподаткування банків та дані рекомендації по його удосконаленню.

Ключевые слова: податковий менеджмент, податкове планування, податковий аналіз, податкове навантаження, об'єкт податкового оподаткування, податковий агент.

Kloba L.G., Yaroshyk O.I., Yaroshyk O.S. Impact of tax regulation on bank financial activity

Proved correlation parameters of the tax burden and effectiveness of the bank. Pointed out in the main functions of taxation of banks and concludes with recommendations for improvement.

Keywords: tax management, tax planning, tax analysis, tax burden, the object of taxation, tax agents.

УДК 369.067.2

Аспір. М.М. Бучкевич¹ –

Львівська державна фінансова академія

ДОСВІД МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Висвітлено досвід медичного страхування у розвинених країнах світу, можливість його застосування для подальшого розвитку ринку медичного страхування України.

Ключові слова: медичне страхування, ринок медичного страхування України, іноземний досвід медичного страхування.

Одним із найважливіших компонентів ефективного функціонування економіки та системи охорони здоров'я є медичне страхування. Медичне страхування – це гарант здорової нації в майбутньому. На жаль, зі збільшенням відсотка захворюваності населення України нагально постає питання про захист здоров'я людей. Коштів, які державний бюджет передбачає для фінансування медицини, не вистачає на ефективне медичне обслуговування. Тому зараз активно досліджують питання про введення обов'язкового медичного страхування.

За допомогою страхової медицини вирішуються питання гарантованості та доступності медичних послуг для широких верств населення, залучення додаткових ресурсів у сферу охорони здоров'я. Страхова медицина охоплює фінансування наукових досліджень, підготовку медичних кадрів, витрати на розвиток матеріально-технічної бази лікувальних закладів, надання медичної допомоги населенню [8, с. 233].

¹ Наук. керівник: доц. О.А. Бітгер, д-р екон. наук – Львівська державна фінансова академія